

za humoreske. Kar ni humorja v situaciji, nahaja se v besedah, dasi tu ne najdemo tiste ustvarjajoče sile, ki odlikuje humorista Murnika. Izmed satir sta najboljši „Snujem novo društvo“ in „Kandidiram“, dočim je prva, „Moje letovanje“, precej medla in bi drugi del spadal bolj v „Planinski vestnik“. Ostane še par črtic, ki so vse prej ko „spake“. Opozarjam na ljubko „Budoar naše Minke“, kjer je pisatelj zajemal iz polnega srca; lepa je tudi snov v „Grobarju Jakežu“, ki bi zaslužila, da bi se bila obširneje razpredla.

Dr. A. Dolar.

Iz Kastelčeve zapuščine. Rokopisi Prešernovi, Kastelčevi in drugi. Objavil Ivan Grafenauer. Pomnožen in popravljen ponatisk iz „Časa“, letnik IV. (1910). Ljubljana 1911. Založila Kat. tiskarna. Leks. 8°, 124 str. Cena 3:30 K.

V tej knjižici je g. prof. Ivan Grafenauer ponatisnil ali vsaj popisal in v glavnih potezah posnel rokopisno tvarino, ki jo je g. deželne vélike sodnije svetnik Jul. Polc našel v podstrešju hiše rajne Kastelčeve hčere. Teh rokopisov je pisala nekaj roka Prešernova, nekaj Kastelčeva, nekaj pa drugi pisci. Izdajatelj je razdelil tvarino na četvero oddelkov, čemur ni prirekati, samo Zoisove stvari naj bi se bile ločile od Vodnikovih.

Največe važnosti so za nas kajpada stvari, ki se tičejo našega vélikega Prešerna in so objavljene nekaj v oddelku I., nekaj v oddelku II. pod črko B iz cenzurnega rokopisa IV. bukvic „Kranjske Čbelice“, nekaj pa v oddelku III. pod črko E in v oddelku, kjer je natisnjeno pismo, ki ga je „Frence“ Prešeren pisal dijaku z Dunaja 24. velikega travna domov roditeljem. Vrednost Prešernovih rokopisov in rokopisnih opomenj k njim tiči zlasti v tem, ker razvidimo iz njih, da je naš pesnik-prvak jako marljivo popravljaj in pilil svoje pesmi, preden so dobile obliko, ki so nam v nji objavljene v Čbelici in pozneje v Poezijah. Rad je sprejemal nasvete ne samo od Čopa, ampak tudi od nevelikana/Kastelca, nekaj celo od čudaka Zupana in od sovražnega mu ošabnika Kopitarja, če so le njih nasveti zaslužili vpoštovanje. Tako se nam v jasnejši luči kaže razvoj njegove poetične dikcije, njegovega čvrstega, kakor iz kamena izklesanega in jeklenega jezika, ki presega ž njim tako daleč vse, kar imamo. Pa ne samo to! Priobčena tvarina naš uči tudi, da je Prešeren zapisal ali, bolje rečeno, priredil več narodnih pesmi, kakor smo si mislili dozdej, ter jim vdihnil svojega duha. Njemu je namreč pripisovati redakcijo pesmi „Bolni kos“ (SNP. I. 957) in „Lisica in petelin“ (SNP. I. 961)¹. Še bolj bo veselilo vsakega Slovenca to, da se je v rokopisu IV. bukvic KČ. ohranilo troje neznanih Prešernovih pesmi. Prva je „Elegia svojim rojakom“ („Zemlja krajnska, draga mati, *Kdaj bo vtihnil najni jok? *Al kdaj bova vidla vstati, *Bratov jest, ti čast otrok?“. . .), odlična rodoljubna pesem, neobjavljena o svojem času pač zastran nekaterih hib v jezikovnem oziru, ki jo kaže. Druga je balada „Ponočnjak“ („Bil korenjak je razujzdan, *Devištva tat, vasvavc, *Nobeno božjo noč ugnan, *Dekličev zapeljvavc“. . .). Čop jo je obsodil „wegen ein par derber Ausdrücke“, pa tudi sicer se ni zdela Prešernu brez graje, za to jo je prečrtal. Tretja je prvotno prvi izmed „Sonetov nesreče“ („Pov'dò lét starih čudne izročila *Od mrtvih déklic, ki so v' ti nesreči, *De mor'jo vhajat' groba tamni ječi, *Ker spati jim ne dá ljubezni síla.“). Ta sonet je bil uvod poslednji večji skupini sonetov, ki bi po načrtu KČ. kazal arhitektoniko 1 || 2 3 | 4 | 5 6 || 7, torej isto, kakoršno

¹ V zadnjem verzu prve pesmi ima KČ. V. 62 sladko nam. rokopisnega i no. Pod „Pesmijo od lepe Vide“ napisani štirje verzi (Grafenauer 8) so kajpada Kastelčevi, pa so le pomotoma tam načrtani, kar kaže ne samo vsebina, ampak tudi metrum.

imamo v „Gazelah“. Zakaj ga je Prešeren prečrtal, ni jasno; vidi se mu pač, da ni tako uglajen, kakor drugi.

V cenzurnem rokopisu IV. bukvic KČ. zanimajo slovstvenega zgodovinarja poleg stvarnih popravkov zlasti pripiski in opomnje cenzorja/Kopitarja. V njih se nam kaže tega moža čudovita šopirnost, hudobna zbadljivost in v pesniških stvareh včasih nenavadna borniranost, ki potrjuje Prešernovo sodbo o njem, da le črevlje sodi naj — Kopitar! Prizadeti možje, zlasti Čop in Prešeren, seveda niso molčali na njegove opomnje. Prešernu šteje n. pr. v greh, ker se je podpisal pod gloslo „Dr. Prethern“: „Ovidij etiam fuit Dr. sed non subscripsit doctor! Vanitas, Salomon!“ Prešeren mu jo je zasolil: „Ovidij non fuit doctor, sed magister tantum, ideoque subscripsit magistrum: Naso magister erat (De arte amandi, lib. 3. v. ult.).“ Zastran oblike Ovid se je Kopitar zadril: „Dionysi auguste! Pelid & Ovid sunt minime Carniolice dicti“, in Čop mu odgovarja: „Ovid ist geradeso Carniolice gesagt, wie Antón von Antonius.“ Ker je Kopitar gledé na Prešernove verze „Bil berač je pev'c Pelida, *V Ponti zeblo je Ovida“ trdil: „Sed berač horum fuit nemo“, ga zavrača Čop: „Von Homer sagt man es — sollte es Hr. Censor nicht wissen?“ Hudobna je zlasti opomnja Kopitarjeva k „Romanci od dohtarja“: „Nec digna est haec talis hzherka vero doctore, sed recte per nasum ducit futilem.“ Ubogega Kastelca, ki je v rokopisu v začetku vsake strofe se ponavljajoče verze zaznamoval le s črtami, je ošvrkal Kopitar: „Ergo tu pigrior eris ad scribendum, quam ille ad faciendum!“ Nekatere opazke so naravnost grde. Prešeren poje v gazeli 5., da naj draga usliši pevca, ker bo potem nje ime večno slovelo v pesmi, kakor slovi Helenino pri Homerju. Kopitar pa praša: „An tu putas Helenam dedisse Homero?“ Glede na neki verz v narodni pesmi „Brešno“ (Jel'co 'mam obljubljen = zaročeno) pripominja: „Obljubljena Serbis esset honeste dicta perfutata“, kar je Čop pač preponižno zavrnil s „Quid hoc ad nos?“ Zdi se, da noče Kopitar včasih nalašč spoznati pravega zmisla kake pesmi. Tako pravi k Prešernovi „Romanci od Strmiga-gradu (= Od zidanja cerkve na Šmarni gori)“: „ergo vestrae devize aperiunt furibus? nam mox erit — tat!“ in k Kastelčevi pesmi „Odlasavec“: „ergo, noli servare fidem ist eure Lehre!! aut erwisch den Freund sobald du kannst“ (Grafenauer 40, 63). Najhujšega janzenista-zelota pa se je izkazal v oceni balade „Cesar ino opat“; prim. o tem Grafenauer str. 61 in pa zlasti Žigon v Zborniku V. 102—106. Enako tesnosrčnost kakor glede umetne vidimo pri njem glede narodne poezije. Poskočnice, ki jih je sam spravil v svet po Čelakovskem, mu v cenzurnem rokopisu niso po volji, seveda, ker jih ni zapisal Zois ali on, ampak sovraženi mu Vodnik. Siloma hoče razločati med „vižami gosčovskimi“ in narodnimi pesmimi. In kako šele prijemlje Vodnika zastran pesmi „Voznik“: „Ita profecto omnia fecit Vodnik, cui deterrimo de luto recte dicis spifanam, non sapifanam, nam ipse fecit stultam... Vel tantillum sapiens poeta innuisset pueri brutalitatem et puellae stultam impudentiam aut narratione ipsa, aut epimythio. Discite talia vel a Casti! qui in ipso luto est honestus vir!“ Enako sodi o pesmi „Kralj Matjaž“ (SNP. I. 1): „Toto caelo differunt (serbica). Vestrae et Russorum Igor sind dagegen nur Meßnerlieder.“ (Prim. tudi Jagić, Pisoma I. 203, 204, SNP. I. str. 37).¹ (Konec prih.)

¹ K opomnji „Lif po Silfko: len“ pripisane opazke Kopitarjeve: „Vide an val. Zilia & Geil velit slovo et non potius zemja“ Grafenauer na str. 37 ni prav razumel, meneč, da je hotel Kopitar za zemja morda pisati zelje (= ja). Kopitar se je drgnil le ob pisavi Silfko z s-om, ker je pričakoval po pravici z, ki odgovarja cirilski črki zemlja.

o tem si niti sanjati ne upa. Tudi Plojharjevo rodoljubje ni za Čeha tipično. To rodoljubje je čisto aristokratično in romantično ter spominja na poljske pesnike. Narod pa se demokratizira in tip „plojharstva“ je vedno bolj osamljen. — Vse to pa ne jemlje romanu njegove velike umetniške vrednosti. Glavna, uprav sugestivna njegova moč je v občutju, ki preveva vse delo, posebno pa konec. „Neskončna žalost ločitve za zmirom, groza pred zijočim nič in sladka udanost ljubezni; nenasitna ljubezen k življenju, ki se bliža koncu in osteklenéli pogled umirajočega, ki zre na nas iz zadnjih strani knjige: — v teh emocijah je vtisk romana v resnici mogočen. — Ne poznam v celi naši literaturi knjige, ki bi bilo v nji več plemenitosti čuvstva, nežnosti in ponosa.“ (F. V. Krejči.)

Zeyerja prevajati ni lahko. Prelagatelj se je s prevodom sicer mnogo trudil, vendar ga ne moremo v vsakem oziru pohvaliti. Posebno kazi prevod mnogo nepotrebnih čehizmov, ki čitatelja, ako slučajno ni vešč češčini, včasih tudi zavajajo k napačnemu umevanju teksta. Navesti hočem le par primerov. „Turistovska zaplava“ (str. 13; v orig.: „turisté zaplavují“ = t. preplavljajo) za slov. povodenj; za bran v občudovanje (16), krčič ramena (19), obrovške sohe (22), odporovala vsemu ... (23), pričiniti (18, 24) namesto povzročiti, z vlago zatlačenih solz (28); češ. „odpor“ ni isto kakor v slov.; propast (31) za prepad, protiven (36) za zoprn, plahite brodovja („plachty“) za jadra; podobali so se ti zvoki (84); vede se Vam sedaj bolje (113), svojo znalost (157), beda tebi! (266), vjela ga do ene svojih mrež; vok. „Jene“ od „Jan“ Slovincem ne bo umljiv itd. Oddelki, katere sem primerjal z izvornikom, so mi odkrili več netočnosti in pogrškov. Zeyer je posvetil svoje delo „Památké své matky“, to je „Spominu svoje matere“, ki je že umrla, ne pa „Svoji materi v spomin“; „čarovné vidiny“ niso „čarobni vzori“ (12), ampak čar. prikazni. Obelisk in Řím ne „čepita“ (22, 36); „čnėti“ je vendar „dvígaťi se, vzpenjati se“, kakor je pravilno prevel na str. 27. „samostan se je vzpenjal“; češ. „rozměry“ = dimenzija, torej ne „čudovite razmere“ (26). „Pegasto meglo“ ni „perleťovou mlhu“; namesto „kočujočega cigana“ (65) bi bilo bolje reči „potepajočega se cigana, cigana potepuha“. „Čutila je v sebi celo zlobo“ (162) namesto: jezo, srd, kakor zahteva vsebina; „oči, ki se ji je bledlo v njih“ (164), manj banalno in bliže izvorniku bi rekli: „oči, ki je sanjerala o njih“. „Čaka na odpoved“ (273) nam. „čaka na odgovor“; slov. „odpoved“ vendar ni češka „odpověď“; namesto „strahovit“ v pomenu „gespensterhaft“ („strašidelný“) bi bilo pač bolje reči „pošasten“ (306), mesto „propadla je v temo nebitja“ („propadla se“) pa „pogreznila se je“ (306) itd. V prevodu se šopiri par nepotrebnih hrvatizmov, kakor „Sobe, natrpáne s pohištvom“ (49), „milosrdna (!) sestra“ za slovenske usmiljenke. — Ne trdim, da je prevod radi tega v celoti slab, pač pa, da bi bil pri večji pazljivosti lahko boljši, in to bi zaslužilo tako znamenito delo, kakor je Zeyerjev roman Jan Marija Plojhar.

Dr. Vinko Zupan.

Iz Kastelčeve zapuščine. Rokopisi Prešernovi, Kastelčevi in drugi. Objavil Ivan Grafenauer. Pomnožen in popravljen ponatisk iz „Časa“, letnik IV. (1910). Ljubljana 1911. Založila Kat. tiskarna. Leks. 8°, 124 str. Cena 3-30 K. (Konec.)

Zelo zanimivi so rokopisi, ki jih je objavil Grafenauer, tudi za oceno delovanja Kastelčevega. Tega vredniški posej se je dozda navadno podcenjeval; bili smo vajeni, šteti ga pri KČ. bolj za založnika in razpečevayca in pa za nekakega „odgovornega vrednika“ ali vredniško senco, v kateri sta se skrivala Prešeren in spiritus agens Čop. Toda premnogi Kastelčevi popravki celo v pesmih Prešernovih,

zlasti pa v pesmih Zupanovih in drugih sodelavcev, katere je Kastelic čisto popolnoma preliil v novo obliko, da ni ostalo od stare nič drugega ko mera, nam kažejo vsled Grafenauerjeve objave v njem moža, ki je bil tudi zares vrednik. Kajpada ni ceniti njegovega pesniškega talenta posebno visoko, vendar ga moramo mimo Prešerna vpoštevati bolj kakor katerega koli njegovih vrstnikov ter ga staviti na stran vsaj J. Žemlji; zlasti pa presega Zupana, čegar rimarije so ne samo brez vsake poetične cene, ampak tudi v jezikovnem oziru polne najhujših samovoljnosti in zиграč, ki se jih ni hotel otresti navzlic dobrim svetom.¹ Ker je g. Grafenauer že objavil v hiši Kastelčeve hčere najdeno ostalino, bi bil prav storil, ko bi bil ž njo spojil tudi tisto, ki se hrani v licejski (študijski) knjižnici ljubljanski med Kastelčevimi (?) Slovenskimi narodnimi pesmimi.² Tako bi imeli vsaj vso stvarino združeno.

¹ Njegova manija, zlagati pesmi brez *c* in *s*, zavoljo katere ga je tako lepo pošegačal Prešeren, najbrž ni zrasla na njegovem zelniku. Že okoli l. 1700. je neki knez Wiśniowiecki pisal lirične pesmi brez črke *r*, ker glasú zanjo ni mogel izgovarjati. Učenjak Zupan je morda to sam doznal iz kake knjige ali pa je stvar slišal od Čopa, poznavatelja poljskega slovstva.

² Tam nahajamo namreč tudi nekaj listov iz rokopisa I. bukvic KČ. str. 63 in 73—77, kjer se nam kaže v svoji trdokornosti Zupan, ki se nikakor noče udati utemeljenim in potrebnim popravkom. — Tudi II. bukvic je nekaj listov, o katerih misli Grafenauer na str. 30. (rokopis od 65 str. d.), da so se izgubili. Na njih nahajamo med Grábnarjevimi pesmimi nenatisnjeni pesmi „Plač z' utcha“ in „Jesenska“, poleg njih pa rokopis pesmi istega pesnika, objavljenih v KČ. II. 7—10 („Domú me mika“, „Večer“ in „Umirajoča“); dalje str. 57 in 58 (= KČ. II. 66—67 [Ljuba hčér! vzami tergovca! — Ti ne ljubiš mene]); potem pesmi: „Nevesti“ (KČ. II. 90—91, ne Nezvesti, kakor piše Grafenauer 30—31), ki kaže popravke dvojne roke; „Fantovskim“ (KČ. II. 92, v rokopisu „Ponošeno blago“), „Napak lepota smert prave“ (KČ. II. 92, v rokop. „Slepa ostaje, prava umira lepota“); na hrbtu pesmi „Ponošeno blago“ je pisana „Zrelí“ („Cveta leto pojemluje“) in pod pesmijo „Slepa ostaje, prava umira lepota“ pa pesem „Dobra vabi k sosedi Beržanka“. Vse te pesmi so Kastelčevo blago. — Od rokopisa III. bukvic KČ. se hrani v študijski knjižnici rokopis pesmi „Damon Meliti“ (KČ. III. 27) in pa „neohranjeni“ list (Grafenauer 103), na katerem so se nadaljevale s Kastelčevo roko pisane Zupanove „Pšice“ (KČ. III. 51—54); tam je tudi konec „nadgrobja Erazmu“, ki ni natisnjeno: [„Miš Erazem tu počiva,* Gledal Brune je strašný,*] Kar mu grede, zadobiva,* Od červóv oglodan bo!“ Nadaljna epigrama imata vsled tega števil ko 10 in 11. Za III. bukvice KČ. je v ljublj. knjižnici še Ciglarjev rokopis njegovih pesmi „Lesica s kužetom“ in „Povračilo“ (izprva „Čbelica“), oboje s popravki Kastelčevimi, sprejetimi pozneje v KČ. III. 59—62. — Malo je tam rokopisne snovi za IV. bukvice KČ., namreč: Levičnikovo „Hrepenenje“ (iz Schillerja) in „Sonet (Čast nedolžne device)“, oboje z mnogimi popravki (KČ. IV. 32—34, prim. tudi Grafenauer str. 56). Drugo je iz licejskega rokopisa za IV. bukvice KČ. (str. 89—90 = KČ. IV. 64—65) omenil že Grafenauer na str. 65.

Od drugih Kastelčevih rokopisov v ljublj. knjižnici bi bilo omeniti še (nemški pisano) slovensko pripovedko o „Steni svetiga Štefana“ (Grotta di S. Stefano in Istrien) in pa Kastelčevo prigodnico „Poslancam na Dunej“ iz l. 1848, ki nam kaže Kastelca neizmerno nasilnega demokrata, kakor jih nahajamo v današnjih dneh le v najbolj revolucionarnih vrstah. Za poskušnjo bodi:

Pri Grafenauerju na str. 99. omenjeno Potočnikovo „Družinsko“ („z nemškega prestavljena“: „Sàj zmiraj tako bit ne more“) je zložil Kotzebue; preložil jo je na slovenščino tudi Slomšek (Pesmi št. 70, Ahacel⁹ 59: Zmir [Vselj] tukaj ne more tak biti, Zdaj dokler se mesenc mladi . . .). Prošnja „do noči“ (Grafenauer 120–121: „Ljubomirna, tajnosénčna,* Neumljivo sladka noč“ . . .) je jako razblinjena preloga znane Lenauove pesmi „Bitte“ („Weil auf mir, du dunkles Auge, Übe deine ganze Macht . . .“). — Pesem „Cula v goši tam leži, *Zraven nje gorjača“ (Grafenauer 119) je pesem tihotapcev-tobakarjev (prim. v VO. t. 308: „Perrajžali smo fantje mi, *Korajžno z našmi punkelni . . . Zdaj nas po hribah jišejo, *Da že prav težko dišejo: *Pite, hrvaške ljubce zdaj, *Potl gremo mi naprej“).

Neprijetno se zadira v gramatično uho oblika „je preganil list“ „preganjen list“ (Grafenauer 17, 84) nam. pregnil, prégnjen ali pregnjen, — sedanjik prégnem, vel. pregni ali prégni. Kakor druge besede tega debela (zgenèm itd.) se je beseda pomešala z glagoli korena gad- (gadati, goditi), oziroma (preginjen) s svojim interativom gyb- (gybati).

Ker je Grafenauerjeva knjiga *pomnožen in popravljén* posebni natisek, ne more izhajati brez nje nihče, kdor se hoče natančneje baviti z našo slovstveno zgodovino za Prešernovih časov. Zato jo prijateljem naše slovstvene zgodovine prav toplo priporočamo.

K. Štrekelj.

Popravki. Verze pred „Lepo Vido“ (LZ. 51, sem po pomoti štel za Kastelčeve; zapeljala me je v to nekoliko zveržena pisateljeva konstrukcija: „Verzi 3–4 so s svinčnikom prečrtani (bržkone Kastelic [!]).“ Na isti str. je v 12. vrsti od spodaj brati kaze nam. kaže, na str. 52 v 4. vrsti od sp. pa 57 nam. 37. — Str. 52 v v. 20. od zg. beri nam. Kópital prav Kópitar, v 25. v. pa (navzlic Grafenauerjevemu citatu) perfututa (= confututa), ker le to daje pravi zmisel.

Š. K.

Časopis za zgodovino in narodopisje. Izdaja Zgodovinsko društvo v Mariboru. Urejuje Anton Kaspret. Maribor 1910. 7. letnik, 3.–4. snopič.

Zadnji dvojnati snopič „Časopisa“ posvečuje Zgodovinsko društvo „Spominu Stanka Vraza“. Med jubilejnimi zborniki zadnjih let zasluži ta obsežna publikacija častno mesto. Brez slavnostnih fraz nam je pojasnil marsikatero stran Vrazovega življenja in delovanja. Dr. Ivan Prijatelj je opisal „Vrazova potovanja po Slovenskem“ (145–190) in priobčil iz njegove zapuščine v zagrebški vseučiliški knjižnici pisma nekaterih Vrazovih slovenskih dopisnikov (287–307), namreč dvoje

Nar pervo vaše delo

Z pobožnostjo de se perčne
In večno bo slovelo —

Miniam, nunam koj odpre
Naj vir svobodne prave sreče —
Jih s kloštrov reši, težke ječe.

Le trotov neperljudnih
So gnjezda nepotrebne, kot
Raznih napak ostudnih —

In zlodjevih sejiša zmot,
Verige prostim v njih kovale,
V jarim bistre glavé utikvale.

Obilno premoženje,
Ki tamkej se v neprid zgubi —
Kraljestvu bo rešenje,
Ki dolg razdjati ga — perti!
Poslanci le srečno se vprite,
Zapahe kloštrov razdrobite! itd.

Za odpravo samostanov nasvetuje pesnik reformo vojaštva, zahteva pravične plače in davke, odpravo policijske vlade, manjše število vojakov: — toda nikjer ni v njegovem prozajicnem — skoraj bi rekel — uvodnem članku govora o zahtevkih narodnih, če se ti morda ne skrivajo v verzuh: „Pravice vsim vterdite!“